

LUND UNIVERSITY

Vi behöver nya vingar!

Ilshammar, Lars

Published in:

Bruket av vingar : IT-kommissionens råd

2003

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ilshammar, L. (2003). Vi behöver nya vingar! I *Bruket av vingar : IT-kommissionens råd* (Vol. 69, s. 45-52). IT-kommissionen.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Bruket av vingar

IT-kommissionens råd

Rapport 69/2003

Ledamöternas bok
IT-kommissionen

Innehållsförteckning

Förord	5
Inledning: Nästa steg i en aktiv IT-politik.	7
Peter Seipel: Att driva IT-politik.	15
Rolf Skoglund: Informationen är motorn!	19
Lisbeth Gustafsson: Satsa medvetet för ökad bredd!	23
Hans Wallberg: Bygg ut IT-infrastrukturen!	27
Marie Persson Björkman: Stärk ledarskapet!	33
Ove Ivarsen: Att vilja IT-politik.	35
Birgitta Frejhagen: ...och nu är det användaraspekterna som är viktiga!	39
Lars Ilshammar: Vi behöver nya vingar!	45

Förord

Vid IT-kommissionens sista sammanträde bestämde sig ledamöterna för att göra ett personligt färgat inlägg i den IT-politiska diskussionen i samhället. Denna skrift är resultatet. Den anknyter genom sitt breda upplägg till den första IT-kommissionens skrift "Vingar åt människans förmåga" men bygger på nio års IT-politiska erfarenheter och diskussioner om hur vingarna bäst kan brukas. Skriften inleds med ett gemensamt avsnitt, inte en sammanfattning av skriften men en uppsamling av några för ledamöterna viktiga tankar som återkommer i flera bidrag.

Skriften är ett dokument i tiden, den ger uttryck för en stark känsla att vi fortfarande är i inledningen av en period med stora förändringar men också för en känsla av otålighet. Tekniken är rimligt mogen, de problem som behöver lösas är ganska väl definierade och egentligen inte kontroversiella. Nu krävs det politisk vilja att få igång processer som leder framåt. Att bara vänta på att något händer av sig självt är ingen hållbar strategi.

Informationstekniken rymmer många nya möjligheter, idag liksom den alltid gjort. Det nya är att IT i dag omfattar så stora system och att dessa har förutsättningar att byggas ihop på sätt som tidigare inte varit möjliga. Samtidigt är det inte de tekniska frågorna som står i förgrunden utan frågor om organisation, kompetens och användare. Nyttan är ledstjärnan. Den är motorn i nästa skede av IT-politiken.

Denna skrift är en av tre avslutningsrapporter från den fjärde IT-kommissionen. De övriga är en redovisning av IT-kommissionens verksamhet under de fem verksamhetsåren och en slutrapport, SOU 2003:55

För IT-kommissionen
Stockholm den 30 maj 2003

Peter Seipel
vice ordförande

Christer Marking
Kanslichef

Inledning: Nästa steg i en aktiv IT-politik

Framtiden och IT-politiken

IT-kommissionen har verkat i nio år. Ett slags outtalad förutsättning har varit att IT-kommissionen skulle vara regeringen behjälplig i utformningen av en modern IT-politik. I efterhand kan man kanske ställa frågan ”vad är en IT-politik?”.

Är IT ett politikområde? Kan IT-politik ställas vid sidan av socialpolitik, arbetsmarknadspolitik, jordbrukspolitik eller finanspolitik? IT-politiken har haft en inriktning på användning och utveckling av en teknik och griper därigenom in i alla andra politikområden. Utan IT stannar vården, försvaret, industrin, förvaltningen och finanssektorn. IT-politiken omfattar de politikområdena men kan självfallet inte ta över sakfrågorna, likväl hänger påfallande ofta möjliga lösningar på sakfrågorna samman med IT.

IT-kommissionen presenterade förra året sitt betänkande ”Breddtjänster, ett nytt skede i IT-politiken”. Genom titeln ville kommissionen fästa uppmärksamheten på hur ett perspektivskifte från tekniken till nyttan med IT kunde skapa nya förutsättningar för det politiska ledarskapet. Grundfrågan var hur olika insatser från regeringen och andra aktörer kunde bidra till högre välfärd för medborgarna och samtidigt lägre kostnader för offentlig och privat sektor?

IT-kommissionen satte den offentliga verksamheten i fokus – produktionen av välfärdstjänster kostar mycket pengar samtidigt som väsentliga informationsresurser byggs upp som i dagsläget endast används i den sektor där de skapas. Den offentliga sektorn är loket men den privata sektorn måste vara med för att det skall bli en fungerande helhet. I informationssamhället är information den viktigaste resursen; tillgång till information är grunden för utvecklingen av tjänster. Samhällets informationsresurser kan jämföras med de naturresurser som varit avgörande för industrisamhället – den nya naturresursen är samhällets informationsresurser. I den svenska offentliga sektorn sker en omfattande, löpande insamling och sammanställning av information. Tagen som en helhet, är detta en betydande resurs. Om denna information gjordes tillgänglig brett kunde många aktörer använda den för tjänsteutveckling, inom det offentliga livet, i samarbete med privat sektor eller för den privata sektorns utveckling av nya tjänster.

Det nya skedet i IT-politiken skulle röra just detta, att göra systematiska insatser för att bygga upp samhällets informationsresurser och göra dem tillgängliga, vilket också inbegriper system för att säkerställa integritets- och säkerhetskrav. Det gäller också att skapa förutsättningar för nytta i form av kunskap om hur

tjänster bör utformas och genom en bred dialog om vad som är nyttiga och bra tjänster.

Nya problem men också nya möjligheter

Kommissionen ser, i likhet med andra med uppdrag att analysera samhällets utveckling, betydande svårigheter torna upp sig i framtiden för Sverige. Kommissionen vill främst peka på två delvis sammanlänkade områden: kostnaden för vår välfärd och de framtida effekterna av vår demografiska struktur.

ökade kostnader för välfärden

Kostnaderna för den offentliga välfärdsproduktionen är höga och ökande. Det gäller för hela den generella välfärden. För att kvaliteten skall kunna upprätthållas är det viktigt att stora insatser görs för att höja produktiviteten i välfärdsproduktionen. Kommissionen anser att IT-politiken i det som kommissionen kallar ett nytt skede ger nya möjligheter till att åstadkomma en högre produktivitet i offentlig sektor, bland annat genom nya breddtjänster.

mindre andel av befolkningen i produktiv ålder

Sveriges befolkningsstruktur är sådan att vi i en nära framtid kommer att ha både fler pensionärer och fler ungdomar i studieåldern än i dag. Andelen yrkesverksamma i befolkningen kommer då att vara lägre. En nedgång av andelen yrkesverksamma är korrelerat till en låg tillväxt, det vet vi genom de studier som gjorts av Institutet för Framtidsstudier. Efterfrågan på välfärdstjänster och därmed kostnaderna ökar alltså samtidigt som vår förmåga att finansiera dem minskar.

I samband med valrörelsen 2002 pekade samtliga partier på de raskt stigande kostnaderna för såväl den generella välfärden som mer specifika välfärdstjänster. Dock saknades fullständigt uttryck för en medvetenhet om teknikens möjligheter att bidra till att sänka kostnader och att bibehålla eller höja kvaliteten.

IT-infrastrukturens möjligheter bör tas tillvara bättre

Kommissionen ser med stigande oro på att regeringen inte sätter hanteringen av IT-infrastrukturfrågorna i samband med de stora åtaganden som ligger framför oss. Inom de politikområden som främst skulle kunna dra nytta av IT-infra-

strukturen finns, såvitt IT-kommissionen kan se, inte möjligheterna med IT med i den politiska diskussionen.

Sjuk- och hälsovård, omsorg, utbildning och skola, försvar m.fl. kan redan i dag väsentligt förändra sina produktionskostnader och förbättra kvaliteten genom att dra nytta av en bra IT-infrastruktur. Både den tekniska IT-infrastrukturen, bredbandet, och den mjuka, informationsinfrastrukturen, kan idag bidra till att väsentligt minska kostnaderna för offentliga tjänster. Insikten om detta lyser med sin frånvaro inte bara i budgeten utan även i den politiska diskussionen om utbyggnaden av samhällets IT-infrastruktur. Enligt IT-kommissionens mening är detta förvånande och grundat i bristande insikter.

Samhällen brukar investera i infrastruktur för sina näraliggande behov.

Infrastruktur tillkommer i allmänhet när samhället, det gemensamma, gör investeringar för vissa uttalade behov som är så viktiga att de motiverar finansieringen av investeringen. Därefter, och inte sällan långt därefter, har andra användningar trätt fram och senare kommit att dominera infrastrukturens användning. Ibland hävdas t.ex. att ett viktigt skäl att anlägga vattenledningar var att effektivisera brandförsvaret. Uttrycket infrastruktur är i de sammanhangen väl valt – om samhället inte hade etablerat den strukturen skulle den alternativa och kanske viktigare användningen i tillväxthänseende aldrig sett dagen ljus; ingen annan aktör skulle själv kunnat motivera investeringen genom de egna intäkterna. De stora effekterna av infrastrukturens satsningar är ibland t.o.m. andra än de som motiverade satsningen.

IT-infrastruktur och välfärden – några exempel.

Sjukvården

Kostnaderna för vården stiger när kunskaperna ökar om hur allt fler sjukdomar skall behandlas. Vi lever längre och får ett ökat vårdbehov i en åldrande befolkning. Sjukvård i hemmet kommer att öka, inte minst av besparingsskäl. Det finns ett ständigt ökande behov av att göra specialistkunskaper tillgängliga i hela vårdssystemet samtidigt som det krävs koncentration för att bygga upp och vidmakthålla hög kompetens. Information om patienter (journaler och vårdplanering) och om vårdresurser blir allt mer en nyckelfråga för hög kvalitet och hög effektivitet. En väl utvecklad IT-infrastruktur, både för överföring och information möjliggör stora rationaliseringar i vårdapparaten.

Frågan är om socialdepartementet ser IT-infrastrukturen som ett medel för att omorganisera sjukvården i Sverige, sänka kostnader och höja kvaliteten i vården. IT-infrastrukturen för sjukvårdens behov skulle betala sig snart och skulle på sikt få stor betydelse även för andra aktörer och intressen. Investeringarna kan vara stora men så även intäkterna. Att så lite händer hänger kanske främst samman med organisatoriska frågor – vårdapparaten är inte organisatoriskt utformad för att kunna dra nytta av IT. Därför är det i första hand en ledningsfråga, inte en ekonomisk fråga.

Omsorgen

Omsorgen är en del av samhällets vårdssystem. Fläckvis har nya informationstekniska hjälpmedel tagits i bruk för t.ex. hemtjänsten. Effekterna har varit stora både för personal och för patienter/klienter. Stora fördelar finns i en informationsinfrastruktur som kan koppla samman hemtjänsten med andra delar av omsorgen och sjukvården, för patienternas bästa, för de anhörigas stöd och för vårdens och omsorgens kvalitet. En IT-infrastruktur skapar möjligheter för de anställda i omsorgen och vården och för patienter/klienter att upprätthålla kommunikation, om personliga frågor, om omsorgs- och vårdrelaterade frågor, om säkerhet och trygghet etc.

Att så lite händer har även på detta område samband med organisatoriska frågor. Omsorgen och vården har olika huvudmän, både ekonomiskt och geografiskt. Fläckvisa insatser är relativt enkla, sammanhängande insatser är nästan omöjliga av organisatoriska skäl.

Försvaret

Det kommande nätverksbaserade försvaret är byggt på och beroende av en robust civil IT-infrastruktur med hög redundans, baserat på IP, tillgängligt överallt och byggt på en hög grad av informationssamarbete och sambruk av information. Det är orimligt att försvaret bygger ett ” eget ” nät, kostnaderna skulle bli för höga och sårbarheten för stor. Försvarets nät måste, som andra nät, vara en logisk del av en större helhet. Modern teknik gör det möjligt att tillgodose högt ställda krav på säkerhet. Försvarets stora behov av en väl utbyggd IT-infrastruktur borde göra det till en viktig intressent i uppbyggnaden av en sådan, tillsammans med sjukvården och andra företrädare för viktiga samhällsintressen; alla del i totalförsvaret.

När nätet skall användas för samhällskritiska tillämpningar behöver dock ett antal frågetecken rätas ut – det kan inte vänta men kräver en samordnad ledning för att hanteras effektivt.

Utbildningen

Utbildningsbehoven i samhället ökar ständigt, inte minst genom arbetslivets omdaning. IT har stor betydelse i hur de behoven tillgodoses. Det gäller inte bara tillgänglighet till utbildning och nya interaktiva utbildningsformer, utan ett nytt förhållningssätt till produktion och distribution av pedagogiskt material såväl som information som används i pedagogiska sammanhang. Hög överföringskapacitet till skolor och universitet/högskolor borde vara en självklarhet i dag. Tidigare erfarenheter av hur ISDN till skolor i landsbygden fått många nya lokala verksamheter vid sidan av skolan att spira är uppmuntrande. Först skolan, sedan hela byn!

Andra områden

Det finns nog inga områden i samhället som inte på sikt kommer att dra nytta av en väl utvecklad IT-infrastruktur, både hård och mjuk. Att göra **kulturarvet** tillgängligt genom att det finns digitalt tillgängligt för presentation även ”off-site” är ett viktigt samhällsprojekt. **Miljön** är ett annat viktigt område. För att kunna nå våra miljömål är det viktigt med uppföljning. Hanteringen av miljöinformation är ännu inte tillräckligt effektiv. Det beror på en rad faktorer, bland annat att de stora insatser för strukturering och standardisering av information som behövs ännu inte är genomförda på miljöns område. **Arbetslivet** är stätt i en ständig omvandling där ny teknik hela tiden omgestaltar produktionsprocesser och förändrar kvalifikationskrav. Företagens organisation ändras, IT-infrastrukturen är i dag en drivande kraft för det. Behoven ökar snabbt och är i dag den ekonomiska grunden för utbyggnaden av IT-infrastrukturen. Informationsinfrastrukturen har inte kommit lika långt men metadata och standardiserad terminologi kommer att få stora effekter på produktiviteten i näringslivet. Det är viktigt att svenskt näringsliv är tidigt ute och är pådrivande. Det är inte minst viktigt genom att då skapas förutsättningar för rationella arbetsprocesser där människors kompetens kan tas till vara och utvecklas på ett sätt som stärker både arbetsglädje och produktivitet.

På dessa och många andra områden blir vinsterna med en utvecklad IT-infrastruktur allt mer uppenbara. Tillräckliga investeringar kommer i sinom tid: det stora frågan är om gemensamma insatser för infrastrukturen skulle leda till en snabbare tillväxt och en högre välfärd? Det är IT-kommissionens mening att så är fallet.

Ett samhälle med deltagande, närhet, öppenhet och större valfrihet

IT är en samhällsomdanande teknik som haft stora och positiva effekter på många områden. IT är också ett kraftfullt redskap, det är dock inte alltid klart i

vems hand det ligger. Teknikens möjligheter har fascinerat i alla tider. I IT-politikens nya skede behöver andra saker betonas starkare vid sidan av de tekniska. Nyttan måste sättas i centrum – hur vill vi ha samhället, hur vill vi att vår välfärd skall gestaltas, hur vill vi att välfärdstjänster skall levereras till oss, hur vill vi ha inflytande och insyn etc. Det är frågor som kräver debatt, intresse, förståelse, ny kompetens och nya traditioner för utveckling. Hittills har vi talat mycket om ”applikationer” av IT – det har ofta inneburit att tjänster och teknik hängt samman, att det funnits ett starkt beroende mellan en viss tjänst och en viss teknik. Förändringskostnaderna har ofta blivit höga, många gånger för höga för att anpassningar skall kunna göras till användarnas behov och intressen.

Det är viktigt att i framtiden behandla teknik, information och tjänster på sina respektive villkor – den tidigare ändras snabbt, de senare sällan. De senare är investeringar med lång räckvidd, det är dem vi skall värna. I IT-politikens nya skede, som IT-kommissionen vill se det, kommer det att ske fokuserade och samordnade insatser för att ordna och göra tillgängliga samhällets informationsresurser. Många måste bidra, ny kompetens byggas upp, investeringar måste göras i sådana resurser som kan vara gemensamma för många offentliga aktörer och andra. Standarder måste utvecklas för att minska utvecklingskostnaderna för offentlig sektor och för de i privat sektor som vill bidra. Ny kompetens för utformning av tjänster måste fram och spridas, IT-kommissionen kallar det en ny tradition för tjänstedesign. Det måste utvecklas nya och enkla sätt för människor att påverka tjänsternas utformning, från systematiska utvärderingar till adaptiva gränssnitt.

Hur genomförs en ny IT-politik?

Samhället gestaltas inte av en aktör ensam. Inte heller tekniken. Tekniken skall användas för att göra livet enklare, välfärden högre och möjliggöra ett större bidrag från var och en. Tekniken skall vara ett stöd för de sätt vi väljer att utforma vårt liv och den produktiva verksamhet som vi deltar i. I olika sektorer i samhället, för olika verksamheter, har skilda aktörer det mest framträdande ansvaret för en god utveckling och användning av tekniken.

Fack och *arbetsgivare* har ett gemensamt ansvar för att IT skall stödja väl organiserad produktion snarare än att IT gestaltar arbetsprocessen där vi blir kuggar. *Leverantörer* av IT, både hårdvara och mjukvara, har också ett ansvar – i utveckling av IT som verktyg måste de uppgifter verktyget skall lösa blir tydligare beskrivna och förstådda. Annars är risken stor att problemlösningen styr uppfattningen om vad som är problem. Säkerhet och integritet är viktiga frågor för alla IT-tillämpningar; här är det ofta *forskarna* som har ansvaret för att få fram kunskap som gör samhällets olika system användbara.

Den offentliga sektorn har ett ansvar för att dra nytta av de radikalt förändrade förutsättningar som modern IT ger för en effektivare förvaltning. Offentliga sektorn är av historiska skäl uppdelad efter olika uppgifter. Längre eftersträvar möjligheter till samordning har snabbt blivit verklighet, nu krävs ledarskap och organisatorisk förmåga för att IT skall stödja en ny förvaltning som utan krångel levererar det som medborgarna vill ha. För denna senare uppgift har *regeringen* det praktiska och operativa ansvaret; det är först när regeringen inom sig griper sig an frågan om hur förvaltningen skall samordnas som något kommer att hända.

En starkare och mer samordnad ledning av IT-politiken

IT-kommissionen ska enligt sina direktiv ge regeringen råd i frågor som har att göra med IT:s användning i samhället. Det har skett både genom dialog och genom rapporter och skrivelser. Vid upprepade tillfällen har kommissionen erfarit att ärenden blivit hängande i luften eller hamnat mellan stolarna beroende på bristande samordning eller skiljaktiga värderingar mellan olika departement.

IT-kommissionen har saknat en tydlig politisk ledning i de för framtiden så viktiga frågorna om användning av informationsteknik inom offentlig sektor och den betydelse som en framåtsyftande IT-användning där har för näringslivet. Den interna beredningen i regeringskansliet av IT-frågorna fungerar inte tillräckligt bra för en kraftfull politik.

I samband med att IT-kommissionen publicerade SOU 2002:51, ”Breddtjänster – ett nytt skede i IT-politiken” fann kommissionen anledning att tillskriva statsministern för att föreslå att en tydligare politisk ledning av IT-frågorna behövde tillskapas inom regeringen. Vid regeringsombildningen hösten 2002 skapades en ny organisation av IT-frågorna i regeringskansliet. Det var enligt IT-kommissionen ett bra steg men otillräckligt med hänsyn till de samordningsbehov som blir allt mer uppenbara.

Samordningsbehoven gäller den offentliga sektorns användning av en ny IT-infrastruktur för sina egna behov. Men även att den offentliga sektorns breda information verkligen görs till en samhällets gemensamma resurs som grund för framtida tjänster – breddtjänster i IT-kommissionens terminologi. Det är tjänster som ger nytta till många människor inom många olika områden i samhällslivet och i vardagen.

IT-kommissionen har även efter regeringsombildningen uppmärksammat statsministern på behovet av en stärkt lednings- och samordningsfunktion inom re-

geringskansliet för IT-politiken¹. IT griper in i nästan alla politikområden som en möjliggörande teknik. Kommissionen pekade på två möjligheter. Den ena vägen innebar att chefen för ett av de närmast berörda departementen förordnades som föredragande rörande breddtjänster enligt § 5 i regeringsformen. Den andra vägen som IT-kommissionen förordade i sin skrivelse, var att en samordningsdelegation tillskapades inom regeringskansliet under ledning av ett statsråd med brett ansvar för IT-frågorna.

IT-kommissionen vill på detta sätt bidra till en mer allmän diskussion om denna fråga. Vi är alla beroende av att regeringen tar sitt ansvar. Det nya skedet i IT-politiken får inte hamna mellan stolarna eller bli hängande i luften.

¹ Skrivelse, 2002-06-20, ITK 2002/39 och 2002-12-18, ITK 2003/26. SB 2003/26

Att driva IT-politik

Peter Seipel

Peter Seipel, professor Stockholms universitet, vice ordförande IT-kommissionen

är professor i rättsinformatik och leder den dagliga verksamheten vid Institutet för rättsinformatik vid Stockholms universitet. Han är en av de ledande experterna inom IT och juridik både i Sverige och internationellt och har flera svenska och internationella utredningsuppdrag bakom sig. Peter Seipel har varit ledamot i IT-kommissionen sedan starten 1994 och är ordförande i det IT-rättsliga observatoriet. Bland hans skrifter kan nämnas "Computing Law. Perspectives on a New Legal Discipline" (1977) och "Juridik och IT" (6 upplagan, 1997). "Den viktigaste uppgiften för IT-kommissionen är att ställa frågor som leder till oväntade perspektiv och insikter", enligt Peter.

I med- och motgång

Den första IT-kommissionen, inrättad i mars 1994, hade nitton ledamöter. Statsministern satt ordförande, sex ministrar ingick. Ingen ifrågasatte att en "IT-politik" behövdes. Det gällde bara att snabbt skapa den. Resultatet blev "Vingar åt människans förmåga". Där beskrevs hur IT ökar människors möjligheter att kommunicera och samverka, att skaffa sig kunskap och använda kunskap, att lösa problem och utveckla ny kunskap o.s.v. Det var en tid full av hopp, en tid när e-post alltså var något märkvärdigt och statsministern kunde markera sitt engagemang genom att sända ett mail till president Clinton i USA.

Nu, nio år senare avslutar den fjärde IT-kommissionens nio ledamöter sitt arbete. IT-bubblan har spruckit. Informationsekonomin har visat sig vara bara gammal vanlig ekonomi, utan trollformler och utan egna vingar. Så hur är det med IT-politiken? Var den kanske också en bubbla?

Det finns olika uppfattningar om detta. För egen del vill jag se det så att det är nu, i motigheternas tid, som en IT-politik verkligen behövs. De fyra IT-kommissionerna 1994-2003 har gett grundläggande erfarenheter som bör tas tillvara. Fyra sådana erfarenheter ska lyftas fram här. Fyra erfarenheter som blandats och upplevts på olika sätt i var och en av kommissionerna – Bildts, Nygrens, Uusmanns och Rosengrens.

Politiskt ledarskap

IT-politik förutsätter politiskt engagemang och förmåga att ställa väsentliga frågor till de experter och aktörer som typiskt ingår i en IT-kommission. Kommissionärerna deltar inte för att själva driva politik och personliga politiska ståndpunkter. De deltar för att de har värdefulla kunskaper, insikter och erfarenheter att bidra med.

Det politiska ledarskapet måste primärt komma till uttryck i ordförandens arbete. Det innebär åtminstone tre viktiga ansvar. För det första att visa ett klart synligt eget intresse för frågorna och för det komplicerade växelspelet mellan teknik och samhälle. För det andra att inrikta diskussioner och meningsutbyten mot det politiskt relevanta och formulera resultaten av arbetet som politiska alternativ. För det tredje att ta emot de råd och synpunkter som kommissionen ger, förvalta dem väl och när så behövs stödja förslag och arbeta för dem, också i konflikt med andra intressen. Kommissionens kansli kan delvis bota brister i politiskt ledarskap, men bara delvis och aldrig ersätta det.

IT-politikens berättigande

IT-politik hör hemma överallt där IT-frågor kan tänkas förekomma. Det gäller ekonomisk tillväxt, miljöskydd, skola, sjukvård o.s.v. Därför kan man med rätta fråga sig om det finns något behov och något utrymme för en separat IT-politik.

Svaret är att IT-politiken är ett av många exempel på att perspektiv inte nödvändigtvis utesluter varandra utan att de kompletterar varandra och kan anläggas växelvis. När det IT-politiska perspektivet anläggs kommer frågor i dagen som är gemensamma för många områden. Några exempel är informationssäkerhet, mjuk infrastruktur och användarinflytande.

En god IT-politik innebär förmåga att växla mellan perspektiven. Den gör inte anspråk på företräde för sitt sätt att betrakta det politiska landskapet. Men den innebär medvetenhet om risken att IT-frågorna behandlas fragmentariskt och utan sinne för samband, gemensamma problem och utvecklingen på lång sikt.

Arbetsformen

De IT-politiska frågorna är ofta komplexa och rymmer betydande osäkerheter. Det har varit nödvändigt att bygga ut IT-kommissionen från en enkel sammanträdesplats till en apparat för kvalificerat tankearbete.

Den arbetsform som kommissionen utvecklat har visat sig väl anpassad till uppgifterna och i stort sett framgångsrik. Den bygger på en kombination av ett kompetent kansli omgivet av flera nätverk av experter med 'observatorier' som motorer och samordnare i nätverken. Arbetsformen har gett den nödvändiga rörelsefriheten. Den har gjort det möjligt att inrikta arbetet på växlande områden och att engagera expertis efter skiftande behov.

En slutsats är att IT-politik inte kan drivas enligt lågprismodell med enbart lösliga diskussioner vid kommissionssammanträden. Inte heller kommer man långt med en traditionell kommitté, mer eller mindre snävt inriktad på någon viss arbetsuppgift. Att forma IT-politikens grunder är en krävande uppgift som skall lösas i en i hög grad mångfacetterad och föränderlig miljö.

Handlingsutrymmet

IT-kommissionen konkurrerar med den ordinarie politiska och byråkratiska apparaten om uppmärksamhet, resurser och prioriteringar. Den har vid några tillfällen rentav upplevts som en störning, en ovälkommen inblandning. Kommissionärer som trott att deras råd skulle mottas med jubel och omgående omsättas i politiska åtgärder och beslut har blivit besvikna.

Kommissionen har successivt anpassat sig till realiteterna. Detta har inneburit att ordna det tänkbara handlingsutrymmet i fyra zoner:

1. Problemidentifiering, första formulering av frågor
2. Prioriteringar, beslut om åtgärder och initiativ
3. Lagstiftning, annat beslutsfattande
4. Uppföljning, utvärdering, kritik

Det naturliga arbetssättet har visat sig vara att verka i framför allt den första zonen men däremot hålla en låg profil i de övriga. Arbete har ofta inletts för att sedan lämnas över till operativa, ordinarie organ, t.ex. en vanlig lagstiftningskommitté eller någon myndighet. Men att kommissionen inte varit mer aktiv i den fjärde zonen än den faktiskt varit hänger mer samman med brist på resurser än bristande vilja.

Framtiden

IT-politik kommer, i varje fall under den närmaste framtiden, att drivas utan någon IT-kommission. Det har sagts att tiden är inne för mer vardagligt arbete, för de praktiska frågorna och de mest närliggande uppgifterna. Kanske kan ändå de fyra erfarenheter som här summerats vara till nytta. Den kanske tyngsta och mest användbara rör det politiska ledarskapet. Brister det, kan utvecklingen av

det mångomtalade IT-samhället lätt plottras bort. Det vore synd. I den elektroniska lådan ligger många nycklar till framtiden. IT-politikens uppgift är att hämta fram dem och se till att de sätts i rätt lås.

Informationen är motorn!

Rolf Skoglund

Rolf Skoglund, VD ID Invest

driver idag en egen verksamhet inom riskkapitalförsörjning. Han var tidigare direktör inom Ericsson med ansvar för koncernens IT-frågor. Han startade Microsofts verksamhet i Sverige och blev senare ansvarig för en stor del av Microsoft's Europeiska verksamhet. ”Att vidareutveckla Sveriges ledande ställning när det gäller att utnyttja informationsteknik är en viktig förutsättning för att utveckla kunskapssamhället och därför också en av de viktigaste frågorna för IT-kommissionen”, menar Rolf Skoglund.

Christer Marking: Vad är det som du, som ledamot i IT-kommissionen, ser som de riktigt stora ”IT-frågorna” framför oss?

Rolf Skoglund: Det finns många stora frågor men jag tror ändå att de verkligt viktiga frågorna rör det vi tog upp i vår bok om Breddtjänster. Vårt handlingsprogram tog ju upp både bredband, bred information och breddtjänster. Jag tycker att arbetet med bred information går trögt, jag ser inte några tydliga styr-signalerna från politisk nivå.

Christer Marking: Varför vill du ta upp just denna fråga bland alla?

Rolf Skoglund: Jag jobbar ju till vardags med innovationer i näringslivet, främst de som gäller olika slags tjänster inom vår nya IT-miljö. Det är svårt för alla, efterfrågan är svag, få vill ta nya risker, över huvud taget är den ekonomiska situationen för flertalet företag och entreprenörer inom branschen rätt besvärlig. Jag är dock inte ensam om att tro att vi har en oerhörd potential i Sverige, vi har jättebra förutsättningar i många avseenden, ligger i vissa fall lång före andra länder. Men, tiden lider, andra investerar och bygger upp fart medan vi ligger i bleket.

Vi har en del rätt stora problem i Sverige. Arbetskraften minskar som andel av befolkningen. Det ökar påfrestningarna på vår ekonomi, fler blir både äldre och s.k. äldre-äldre. Bortsett från ökande kostnader för samhället för vård, omsorg och trygghet så minskar våra förutsättningar att klara de ekonomiska påfrestningarna. Institutet för framtidsstudier har visat att det finns ett tydligt samband mellan ekonomisk utveckling och förhållandet mellan arbetskraften och befolkningen – när vi har många unga i arbetskraften och den utgör en stor andel av

befolkningen, då har vi typiskt en hög tillväxt. Vi är alltså på väg in i en period av lägre tillväxt och högre samhällskostnader. Redan i dag är dock kostnaderna höga för många "välfärdstjänster". Jag tycker vi skall ha världens bästa välfärdstjänster i vid mening. Men vi måste diskutera hur vi skall klara av kostnaderna för att producera dem redan i dag, nu när vi har en chans.

Christer Marking: Hur menar du att informationsfrågorna hänger samman med detta?

Rolf Skoglund: För mig är det rätt uppenbart. Tjänster bygger i allt väsentligt på information. Visserligen är det mycket teknik i hur man skall nå tjänster med olika terminaler. Det är viktigt att jobba med det men tillgång till information är den grundläggande frågan.

Christer Marking: Vad menar du mer exakt med tillgång till information?

Rolf Skoglund: Vi har stora databaser inom offentlig sektor. De är viktiga för offentliga tjänster men även för tjänster som utvecklas i det privata näringslivet. Så är det i stort sett för all offentlig information, många kan använda den till mycket. Men den måste vara tillgänglig. I en databas har informationen en visst format, de program som använder informationen vet hur den är lagrad och vad olika delar betyder. I de allra flesta fall är detta en systemegenskap, d.v.s. ett visst system kan hantera sin egen datamängd. Hårdvara och mjukvara sätter ramar. Om man vill komma åt informationen måste man dels ha en kompatibel hårdvara, dels kunna "förstå" det format som data är lagrat på. Tänk dig att vi inte har vare sig ett tekniskt kompatibilitetsproblem eller ett formatproblem. Då skulle "alla" kunna tala med "alla". Det tekniska problemet kan man nog säga är hanterat i dag. Det andra problemet är svårare. Här måste vi ha fram mer generella sätt att formatera information, att få fram standards, att få fram terminologi och olika sätt att översätta mellan olika sätt att schematisera information. Vi kan mycket väl tänka oss att information i morgon inte kommer att ligga i välordnade och fysiskt begränsade databaser utan att den finns på en mängd olika servrar på nätet, ett slags gigantisk distribuerad databas. Då är format, begrepp och terminologi avgörande för åtkomst. Om den digitala information som vi bygger upp i samhället, oavsett om den ligger i en databas eller om den ligger spridd på nätet, ges format och struktur så att den görs tillgänglig för datorerna för sammanställning och bearbetning på det sätt som vi önskar vid varje tillfälle, då har vi skapat en informationsresurs som du kan likna vid skogen, malmen och älvarna, en naturresurs för tjänsteutveckling. Detta är den vision som jag tycker vår Breddtjänstbok uttrycker så bra.

Christer Marking: Hur skall detta kunna genomföras? Det verkar vara ett rätt stort projekt. Vad krävs?

Rolf Skoglund: Man får väl äta elefanten i en bit i taget. Det viktigaste nu är att vi får i gång ett effektivt arbete offentlig sektor med samhällets informationsresurser. Det gäller både staten, kommunerna och landstingen. Många myndigheter gör insatser inom sin löpande verksamhet men jag har fått ett intryck av att det nästan är ”skunk work”. Det viktiga arbetet måste göras synligt och bli en del av myndighetens ansvar. Departementen måste ge sina myndigheter i uppdrag att utveckla sina informationsresurser. De måste också se till att det sker en samverkan mellan myndigheterna, det finns mycket gemensamma investeringar här. Det är viktigt att de görs och de måste göras på ett medvetet och samordnat sätt. Den samordningen saknas nu. Det finns också många nya saker här, det finns mycket att lära. Arbetet med ”den semantiska webben” inom W3C är en viktig inspirationskälla, där sker en hel del standardiseringsarbete och utvecklingsarbete som rör format. Det finns också andra internationella organisationer som jobbar med den här frågan. Inom EU finns t.ex. e-content programmet inom ramen för e-europe. För oss är kunskapsutvecklingen en viktig del av helheten.

Christer Marking: Det låter inte som om det inte finns någon sammanhållande kraft. Statskontoret har väl en sådan roll?

Rolf Skoglund: Jag tycker att Statskontoret, eller någon annan organisation, borde ha mer muskler för samordningen, inte bara på det statliga området. Samordningen borde omfatta landsting och kommuner också. Jag tänker mig att det skulle handla om att dra nytta av det som redan gjorts i myndigheter, kommuner och konkret arbete t.ex. i sjukvården. Att göra erfarenheter tillgängliga mer brett. Att utveckla standards med stöd i pågående verksamhet eller sådan verksamhet som skulle kunna sättas igång. Att utveckla sådant som är infrastruktur i förhållande till många användare, dvs. sådant som inte en aktör orkar med men som skulle vara till nytta för många om det fanns framme. En sådan grupp skulle kunna bygga upp en resurspool med terminologi, standarder, lösningar med öppen källkod etc. Ett slags sammanhållande kraft och någon som kunde leda vägen genom sin kompetens. Vi har ju föreslagit en främjandekommission i vår breddtjänstbok, jag tror verkligen på den idén. Det är viktigt att en sådan verksamhet ser att perspektivet är bredare än förvaltningen i sig själv.

Insatser av det här slaget är ett sätt för regeringen att låta offentlig sektor bli en plog – det behövs visioner och konkret handling. Åtgärder för att minska kostnaderna för välfärdsproduktionen kan vara ett effektivt sätt att ge ny energi till IT-sektorn och skapa framtidstro, uppdrag och engagemang. Vi måste ta de möjligheter som finns för att hålla uppe förändringstakten, annars tappar vi tempo och kommer på efterkälken i förhållande till vår omvärld.

Christer Marking: Kräver inte de förändringar du talar om en hel del kompetens som vi inte har?

Rolf Skoglund: Jo, jag tror att vi måste veta mer om hur man skall drar nytta av digital produktion och leverans av tjänster i den enskilda organisationen. Jag tror inte att vi har tillräcklig erfarenhet av det, men vi måste börja jobba så att vi kan lära oss. Jag tror också att vi måste veta mycket mer om hur man designar tjänster. Det är bara genom praktiskt utvecklingsarbete som vi kan lära oss och vi måste göra det på bredden. Vi kan inte låta allt stå stilla medan vi kör några pilotprojekt – vi måste starta på många ställen och arbeta med att hålla ihop lärandet, detta är en dynamisk process, det kommer ständigt hända nya saker, nya möjligheter kommer att växa fram. Därför kan vi inte jobba sekventiellt. Vi måste arbeta parallellt.

Christer Marking: Vad tänker du dig för tidshorisonter?

Rolf Skoglund: Vi måste starta nu. Detta är en ledningsfråga. Regeringen måste ta ett grepp på frågan. Antingen att ge Statskontoret ett tydligt uppdrag eller att tillskapa en ad hoc organisation med resurser att starta processer och arbeta interaktivt med myndigheter, kommuner och landsting, och för all del, även med företagen. Det måste göras nu.

Christer Marking: Kan det ske på något annat sätt? Om regeringen inte tar initiativ?

Rolf Skoglund: Den offentliga sektorn är nyckeln. Om inte regeringen tar initiativ kommer vi att hamna på enskilda myndigheter som aktörer. Då finns risken att vi bibehåller stuprören och då kommer vi inte framåt. Observera att jag inte talar om centralstyrning. Jag talar om ett initiativ för att både driva på och stötta utvecklingsprocesser. Det kommer säkert att behövas en del anpassande regelförändringar, det får visa sig efter hand. Jag tror nämligen att man mycket väl kan tänka sig en helt annan förvaltningsprocess på lång sikt om vi utgår från ett informationsresursperspektiv. Det är inte omöjligt att helt andra sätt att producera tjänster kommer att växa fram.

Satsa medvetet för ökad bredd!

Lisbeth Gustafsson

Lisbeth Gustafsson, chef säljkanaler, Posten

är chef för Posten säljkanaler, ett affärsområde inom Posten med ansvar för utveckling av tjänster för elektronisk affärsverksamhet. Hon har tidigare under flera år haft en rad ledande befattningar inom Digital, närmast som VD för Digital Equipment AB. Lisbeth Gustafsson har ett stort intresse i frågor om teknikutvecklingens effekter och konkreta nytta för användarna och menar att det är viktigt att ytterligare stärka Sveriges position som en ledande IT-nation. Lisbeth Gustafsson är i grunden socionom och har en bakgrund inom statlig och kommunal förvaltning..

Christer Marking: Vilka är de stora frågorna i den närmaste framtiden inom IT-kommissionens område?

Lisbeth Gustafsson: Det är uppenbart att frågorna om tjänsteutveckling är de viktiga. Då måste man fokusera på förutsättningarna. Då tänker jag på två saker, det ena handlar om ett slags infrastruktur för tjänster, t.ex. säkerhetslösningar som är tillgängliga för alla över allt. Det andra handlar om drivkrafter och incitament. Jag tror att den offentliga sektorn, inte minst staten, kan ha en oerhört stor betydelse för utvecklingen.

Christer Marking: Hur tänker du då, staten som kravställare eller som kund?

Lisbeth Gustafsson: Båda delarna. Den offentliga sektorn har ju mycket stora behov av tjänsteutveckling. Samtidigt utvecklas den privata marknaden långsamt. Om offentlig sektor bestämde sig för att driva framtidsprojekt så skulle det leda till en avancerad efterfrågan som skulle kunna sätta fart på alla de företag som i dag går på sparlåga om ens det. Vinsten för offentlig sektor och oss alla är förstås att mycket av arbetet, jag säger inte allt arbete, skulle kunna göras billigare och bättre.

Christer Marking: Kan du ta ett exempel?

Lisbeth Gustafsson: Ja, det jag talat mycket om och försökt knuffa på så gott jag kunnat är elektroniska signaturer. Paradtillämpningen skulle vara att vi alla skulle kunna deklarerat på nätet. Det gick för första gången i år. Det är bra. Med tanke på att vi började kräva detta redan när fjärde IT-kommissionen startade har det ändå tagit rätt lång tid. Vi har haft överläggningar med Riksskatteverket flera

gångar, vi har försökt visa på olika lösningar men det har gått oerhört långsamt. Poängen med en sådan tillämpning som elektroniska deklarationer och elektronisk signatur är att så många blir berörda. Den pedagogiska effekten kan inte underskattas men inte heller den uppmärksamhet som det skulle väcka om Sverige blev först med den sådan lösning.

Christer Marking: Nu är det löst, vad är nästa stora fråga?

Lisbeth Gustafsson: Säkerhetsfrågorna är ingalunda lösta. Signaturerna i det här fallet, ja, men det återstår mycket. Framförallt när vi blir mer beroende i samhället av både bredband och nya tjänster. Det är uppenbart att de nya tjänsterna inte kan ”lyfta” om vi inte har bättre system för säkerhet mot intrång, förändring och annat som kränker den enskildes integritet. Du har allt från främmande makts kränkningar av vår nationella integritet till det elektroniska ”buset” som stjälar dina transaktionskoder. Visserligen är den tekniska säkerheten mycket viktig men i det avseendet kommer vi aldrig att kunna hålla jämna steg med USA, satsningarna där är mycket stora. När det gäller informationssäkerheten är det annorlunda. I Sverige har vi bra förutsättningar för att bli väldigt bra på informationssäkerhet. Jag tror också att det är nödvändigt för att vi skall kunna upprätthålla vår nationella integritet. Men det kräver ordentliga satsningar av statsmakterna, både i pengar till forskning och utveckling men även i en medvetenhet i varje myndighet om vad informationssäkerhet handlar om.

Christer Marking: Vi har ju exempel från tidigare att detta också är ett viktigt område för nya företag. Hur ser du på IT-branschen och dess utveckling? Du har redan nämnt hur viktig den offentliga sektorn är som plog, du ser inga förutsättningar för sektorn att dra igång på egen hand?

Lisbeth Gustafsson: Industrin gör stora investeringar i IT. Det sker inom breda områden, för samverkan med leverantörer och för att nå kunder, i produkter, administration och produktion. Industrin är mer aktiv på IT-området än någonsin tidigare om man tar hänsyn till konjunkturläget. Jag tror att offentlig sektor har en viktig roll tillsammans med industrin att stärka det som är grunden för nätverksekonomin, kommunikationssystemen och informationssäkerheten. Jag tror också att offentlig sektor har betydelse för att få igång tjänstemarknaden.

Christer Marking: Hur tycker du att offentlig sektor bör gå tillväga för att bli en pådrivande kraft?

Lisbeth Gustafsson: Jag tycker att stat, kommuner och landsting var och en skall formulera projekt med stor betydelse för den egna sektorn och med stor potential att leda fram till nästa steg. Dessa projekt skall vara högt prioriterade med klart uttrycka nyttomål som kan motivera ibland rätt stora risker. De projekten skall

göras i samverkan med det privata näringslivet, gärna med inblandning från universitet och högskola. På det sättet kan man sätta igång ett konkret utvecklingsarbete, lett av en vision om vad som skall uppnås. Jag tror det behövs för en nytändning.

Christer Marking: Det kommer väl att kosta en del pengar? Vi har ju sett hur budgetarna för FoU har dragits ned. Hur menar du att man skall få fram pengar till de här projekten, de blir ju rätt dyra antar jag?

Lisbeth Gustafsson: Det ekonomiska läget är ansträngt i många myndigheter. Det är en tvingande nödvändighet för dem att hantera kostnaden för sin produktion på nya sätt. Mycket görs också, det finns många bra exempel. Det kan göras mera, framförallt kanske i att frigöra resurser i "frontlinjen" för en bra kvalitet i servicen samtidigt som delar av transaktionsvolymerna automatiseras. Investeringar i tjänsteutveckling, där tjänsterna både produceras och levereras digitalt, kan på sikt innebära minskade kostnader i verksamheten men det kostar också en del att komma därtill.

Christer Marking: Varför tror du inte ännu mer händer på det här området?

Lisbeth Gustafsson: Jag tror svaret är enkelt. Titta in i vilken verksamhet som helst i dag. Ser du någon som har tid att tänka efter? Som har tid att reflektera över sättet att jobba? Som har fem minuter över för att tala med andra om hur man skall utveckla verksamheten? Som skulle få fram en investeringsbudget värd namnet för att ta fram nya arbetsmönster? Det här är ett rätt annorlunda sätt att jobba, det kräver nog mer systematiska insatser där ledningen är aktivt inblandad. För att den skall bli inblandad och aktiv tror jag att den behöver uppdrag från sina huvudmän, det är här nyckeln sitter. Sen kan du räkna bakåt upp till de politiska ledningarna.

Christer Marking: När har vi i så fall en elektronisk förvaltning värd namnet?

Lisbeth Gustafsson: Vi kommer inte kunna ange någon tidpunkt, det här är en gradvis process med ett ständigt lärande och en ständig utveckling. Det perspektiv som vi i IT-kommissionen presenterade i Breddtjänstboken tror jag mycket på. Det handlar om insatser på många områden och de insatserna måste hänga samman. Det handlar om ny kompetens och den måste fram. Då tror jag vi måste var mycket mer proaktiva än vad vi varit hittills. Allt kommer att ske av sig själv så småningom men vi har inte tid att vänta, vi måste driva på utvecklingen annars har vi inte råd med den, våra kostnader stiger oss över huvudet så vi får skära i stället för att utveckla till bättre kvalitet och lägre kostnader.

Christer Marking: Är det ditt slutord: den politiska ledningen måste ta sitt ansvar?

Lisbeth Gustafsson: Ja, det tycker jag att jag kan säga.

Bygg ut IT-infrastrukturen!

Hans Wallberg

**Hans Wallberg, samordnings- och utvecklingsansvarig
SUNET**

är anställd vid Umeå universitet som chef för datacentralen. Han är även samordnings- och utvecklingsansvarig för SUNET, det svenska universitets- och högskolenätet och sitter i styrelsen för II-stiftelsen och ISOC-SE. Hans Wallberg är en av Sveriges ledande experter på infrastruktur och datakommunikation och har även ett stort intresse för säkerhetsfrågor. ”Att verka för att tillgodose hela Sveriges behov av en säker infrastruktur till en rimlig kostnad är en viktig uppgift för IT-kommissionen”, menar Hans Wallberg.

Christer Marking: Vilka frågor ser du som de absolut viktigaste för framtiden inom IT-kommissionens område?

Hans Wallberg: Det är många frågor som är viktiga och som man behöver ta hand om men för mig ligger det nära till hands att ta upp IT-infrastrukturen, inte bara för att jag är aktivt inblandad själv utan för att jag verkligen tycker att det är en av vårt samhälles nyckelfrågor.

Christer Marking: Inblandad, på vilket sätt?

Hans Wallberg: Jag jobbar ju dagligdags med SUNET men jag är också t.ex. med i arbetet med NETNOD, de nationella Internetknutpunkterna.

Christer Marking: Du är ju en av de tidiga aktörerna på Internetområdet i Sverige. När du ser tillbaka, har det blivit som du ville?

Hans Wallberg: Nej, det kan jag inte säga. Visserligen har vi ett system i Sverige som i princip fungerar när det gäller trafikutbyte, domännamnservrar, tid på nätet etc. men de krafter som verkat för IT-infrastrukturens utbyggnad har inte vågat ta ett totalgrepp och inte heller sett till helhetens intresse. Det har inneburit att vi inte har fått någon totallösning utan i stället fått spridda bredbandsöar med en massa suboptimeringar, både tekniskt och affärsmässigt. Vi kommer att lida av det länge. Om vi nöjer oss med ADSL nu kommer vi skjuta upp den tidpunkt då vi kan få både samhällsnytta och individuell nytta av bredbandet.

I kraft av sin helt dominerande ställning, bland annat genom att äga accessnätet, har en spelare, det till största delen statligt ägda företaget Telia, i praktiken hind-

rat utvecklingen av ett fibernät till hemmen. Telia lyckas krama ut den sista droppen ekonomi ur kopparnätet. Det är säkert bra för bolaget men är det bra för Sverige? Det är här som regeringen hamnar i en hopplös jävsituation: vad är viktigast, bra kortsiktig avkastning på Teliaktierna till statsbudgeten eller långsiktig samhällsnytta? Det här är inte bra.

Christer Marking: Nu då? Vad skall man göra? Tillbaka till den första frågan.

Hans Wallberg: Vi har ju formulerat några punkter i IT-kommissionens bok Breddtjänster – ett nytt skede i IT-politiken. Jag tycker gott att man kan upprepa dem eftersom regeringen inte gjort något. Problemet är bara att jag lite grann har gett upp hoppet om att regeringen faktiskt vill göra något på det här området. Vi, inte minst IT-kommissionens IT-infrastrukturobservatorium, har levererat mycket bra underlag till regeringen men på viktiga punkter har regeringen inte lyssnat eller inte förstått. Om regeringen tagit den politiska ledningen skulle vi ha varit på god väg mot världens bästa IT-infrastruktur nu med alla de fördelar som följt med. Även om jag i någon mån tappat sugen i förhållande till vad regeringen kan och vill tror jag fortfarande att det finns en hel del att göra.

Christer Marking: Till exempel?

Hans Wallberg: Börja med breddtjänsterna. Vi föreslog att regeringen skulle ta tag i den nuvarande situationen av nästan vilda västern i IT-infrastruktur-utbyggnaden. Regeringen är ju medskyldig till detta genom det sätt på vilka den utformat regelsystemet för stödet. Vad som hade behövts när vi skrev Breddtjänstboken för ett år sedan var en slags generalplan för bredbandet i Sverige, vissa normer och principer för hur nätet skall byggas för att kunna hänga ihop senare. Tanken är ju ändå att vi skall kunna ha en s.k. end-to-end förbindelse mellan alla, det ligger ju inte minst i regeringens egen politik om ett IT-samhälle för alla. I dag är det inte alls säkert att det går. Många mindre operatörer på lokal nivå har inte byggt sina nät så eller så är deras affärsmodeller av det slaget att det inte går.

Det allra viktigaste är dock fortfarande att vi investerar i ett nationellt, finmaskigt fiberoptiskt nät som når åtminstone fram till 100 meter från alla bostäder och fastigheter. Det skall göras tillgängligt för alla på lika villkor. Då har vi en grundläggande infrastruktur som är framtidssäker, teknikneutral och konkurrensneutral och som har kapacitet för att bära såväl dagens som morgondagens tjänster. Samhället måste ta initiativet till denna investering och verkligen se den som en infrastrukturinvestering på samma sätt som vägar, järnvägar, vattenledningar etc. Det är inte en kostnad i årets budget utan en investering som kan skrivas av över många år och som ger avkastning såväl direkt genom hyresavgifter som indirekt genom att IT-utvecklingen får sig en ordentlig knuff

framåt. De digitala tjänster som utvecklas kan lätt exporteras i stor skala till en minimal marginalkostnad. En sådan infrastruktur är till nytta för all IT-utveckling från ”Bredband till alla”, via 3G-utbyggnaden till räddningstjänstens, försvarets och olika samhällsorgans egna och speciella behov.

Nu är det dags att försöka åstadkomma en rensning i rabatten och en ensning i nätuppbyggnaden, inklusive affärsmodeller, så att åtminstone de delar som finns kan fungera ihop. Jag tror vi behöver få ihop operatörer, staten genom dess relevanta myndigheter och kommunerna för att hitta metoder för en slags självreglering – att de inblandade parterna tillsammans tar sitt ansvar. Operatörerna kommer inte att kunna göra affärer i framtiden om nätet inte fyller vissa baskrav. Därför är de intresserade av en samverkan. Statens myndigheter, PTS, Konkurrentverket, Konsumentverket, Vinnova, kommunerna etc. har sina självklara intressen av samverkan. t.ex. att konsumenternas rätt inte företräds, att konkurrensen fungerar på ett öppet sätt, att vi får en bra teknikutveckling och att vi kan dra nytta av den genom nya teknikbaserade företag.

Jag tror alltså att tiden är mogen för en slags ”social mobilisering” runt IT-infrastrukturen. Vi kommer inte att få se någon myndighet som SJ, Vattenfall eller Televerket gå in i marknaden och göra det jobbet – den tiden är förbi. Men vi måste ändå skapa en samordnande kraft, marknaden klarar inte det på egen hand och regeringen tycks ha kapitulerat i sin ledarroll. ”We got to get organised”! Jag tycker själv att Canarie, ett projekt för samverkan mellan olika aktörer i Canada är förebildligt. Kunde vi skapa ett svenskt Canarie skulle jag vara mycket glad.

Christer Marking: Menar du att en sådan här samorganisation också skulle kunna ta hand om sådant som gemensamma resurser på nätet?

Hans Wallberg: Nej, det tror jag inte, jag tror inte att en sådan här grupp skulle kunna administrera eller äga resurser på nätet. En sådan här grupp har två funktioner, en normerande funktion i förhållande till ett vettigt uppträdande när man bygger och opererar nät och en utvecklingsorienterad funktion som kan ta initiativ till tjänsteutveckling av olika slag. Nej, då tror jag fortfarande mer på det förslag som vi i Breddtjänstboken lämnade till regeringen om ett standardavtal. Tanken var att regeringen skulle uppdra åt Konsumentverket att förmå operatörerna på Internetområdet att skriva på ett standardavtal som knäsatte ett antal krav på en Internettjänst. Kraven skulle motsvara de som en vanlig konsument har anledning att ställa på sin Internettjänst (ITK har presenterat en uppsättning sådana krav i boken Generell specifikation av Internettjänst). Verket skulle alltså agera för att stötta oss konsumenter i förhållande till de ofta stora operatörerna som vi som enskilda har rätt svårt att påverka. Men det är bara den ena sidan av saken. Det fina i kråksången är att operatörerna genom avtalet sinsemellan

tvingas hantera sådant som hänger samman med gemensamma resurser på nätet och fungerande trafik från en punkt till en annan oavsett hur många nätägare som passeras. T.ex. är IPTV inte möjligt om inte operatörerna samordnar sig på allvar.

Christer Marking: Ser du något av det du önskar i verkligheten?

Hans Wallberg: Alldeles för lite. Det intressanta med IT-kommissionens upp-
lägg i Breddtjänstboken är att det tar ett grepp både på IT-infrastrukturen, på in-
formationen som resurs och på tjänsteutvecklingen. Det är ett underlag för
handling. Regeringen har mött vårt förslag i Breddtjänstboken med en be-
dövande passivitet, efter det att vår dåvarande ordförande Björn Rosengren sa att
det skulle bli regeringens politik för framtiden.

Christer Marking: Hur skall vi komma i gång då?

Hans Wallberg: För mig är det rätt självklart. Stora samhällssektorer har ett bety-
dande behov av en IT-infrastruktur för att utveckla verksamheten. Det gäller
vården, försvaret, utbildningen till exempel. Inom dessa områden kommer en väl
utbyggd IT-infrastruktur vara en viktig förutsättning för verksamheten. Univer-
sitetet, där jag själv är verksam är ett bra exempel. Utan ett bra nätverk skulle de
svenska universiteten inte klara sig i den internationella konkurrensen. Försvaret
kommer att vara helt beroende av den civila IT-infrastrukturen men då måste
den vara uppbyggd så att den klarar en rad högt ställda krav på robusthet. Det är
krav som måste vara uppfyllda även i andra, civila, sammanhang när tillämp-
ningarna börjar bli sådana att vi inte kan acceptera att förbindelserna bryts. Ett
flagrant exempel är förstås en kirurgisk operation som görs över nätet, i högsta
grad en realitet i dag. Här kan samhället gå före genom att investera för sina
egna behov inom de politiska sektorer där vinsterna är som störst genom att nya,
billigare och bättre produktionsmetoder kan användas.

Christer Marking: Du menar att samhället bygger infrastruktur för sina egna be-
hov och att vi drar nytta av den IT-infrastrukturen när den finns på plats?

Hans Wallberg: Just det! Skattepengarna används i huvudsak för offentlig verk-
samhet. Det är viktigt att den verksamheten är så effektiv som möjligt och att
den levererar så hög kvalitet som möjligt. Kan skattepengarna användas bättre i
respektive verksamhet genom att nya produktionsmetoder införs så skall det
naturligtvis göras. Jag är medveten om att det kan krävas stora organisations-
förändringar om man skall sänka kostnader och höja kvalitet. På sikt finns inget
val, kostnaderna kommer bara att öka om vi skall upprätthålla samma nivåer på
servicen eftersom det blir så många fler som vill ha den. Samtidigt är det andels-
mässigt färre som jobbar. Vi måste få upp en IT-infrastruktur som både gör

Sverige rundare och som låter en åldrande befolkning vara aktiv och delaktig. De investeringar som kunde göras i offentlig sektor skulle vara pådrivande för ekonomin genom en tydlig efterfrågan på insatser. Det skulle skapa förutsättningar för nya tjänster och en för en tjänsteindustri. Vi har ju börjat lite odeciderat i en allmänt regionalpolitisk ambition i vår bredbandsutbyggnad. Det är inte något fel i det men det ger inte den kraft som behövs i ett läge när vi har så stora förändringar framför oss. Bara Internet är bra men tycks inte ge en tillräcklig drivkraft för att rulla ut den nödvändiga IT-infrastrukturen.

Christer Marking: IT-infrastrukturen är fortfarande nyckelfrågan?

Hans Wallberg: Ja, i kort sammanfattning. Se på andra länder, vad som händer där. Vi har redan blivit omsprungna av länder som Sydkorea och Kanada trots att vi låg så bra till. I andra länder finns det tydliga drivkrafter, tydliga visioner från regeringarnas sida och intressanta stödjande, inte minst finansiella instrument för en samordnad moderniseringspolitik. Det behöver också vi.

Stärk ledarskapet!

Marie Persson Björkman

Marie Persson Björkman, Affärschef Vodafone

Marie Persson Björkman har varit attaché vid Sveriges Tekniska attachés kontor i Silicon Valley, där hon sysslade med omvärldsbevakning, analys och trender inom IT-området. Tidigare har hon varit vice VD /marknadschef på WM-data Education AB och VD för WM-data Life Science. Marie Persson Björkman är civilingenjör med examen från datatekniklinjen på KTH. Hon sitter bland annat i styrelsen för the Interactive Institute.

Sverige är på många sätt fantastiskt! Nyss kom statistik om att svenska mammor och barn mår bäst i världen, vi har allmänbildade medborgare, utbildnings-system som är öppna för alla och dessutom jämförelsevis effektiv förvaltning. Skilda storheter kan tyckas – men i allra högsta grad faktorer som påverkar varandra och som påverkar våra möjligheter att på bästa sätt ta rätt på vår tradition av öppenhet och våra stora samlade informationsresurser.

För vi har också några utmaningar framför oss: Vi har låg tillväxt, brist på entreprenöranda, krympande forskningssystem och inte minst stigande kostnader för den offentliga produktionen, särskilt på hälso- och sjukvårdens, omsorgens och utbildningens områden.

IT i sig självt är oändligt mångfasetterat och kan påverka tillväxtkraften ur många perspektiv. Det handlar om drivkraft att utveckla och samordna, att använda och förbättra nya tjänster. I den offentliga verksamheten finns stora möjligheter att utveckla och förenkla arbetet genom att använda de kommunikationsmöjligheter som finns i Internet och bredband. Tjänster som i många fall kan produceras både billigare och mer effektivt, med såväl ökad tillgänglighet som kvalitet för medborgarna. Att producera dessa tjänster ger utrymme för nya modeller att bygga förvaltningen. Det skapar i sin tur ytterligare förutsättningar för tillväxtkraft och för att nya aktörer kan komma in på den offentliga tjänstemarknaden.

Nytänkande, förändring av arbetssätt och utveckling av nya tjänster uppstår inte av sig själv. Den stora kompetens som de människor som finns i förvaltningen har måste nyttjas i ett systematiskt utvecklingsarbete för att reformera tjänstproduktionen.

Det borde ligga i varje myndighets intresse att ständigt utveckla sin verksamhet inom ramen för sitt uppdrag. Ser man till hur innehållet i dessa verksamheter är formulerade så är det inte helt klart att det även avser användning av IT för att sänka kostnader och höja kvalitet och, kanske framför allt, att skapa kundnytta. Därför är det viktigt att regeringen på ett tydligt sätt ger uttryck för ambitionerna i sin IT-politik – ett IT-samhälle för alla! Alla myndigheter borde få i uppdrag att använda sin kompetens för att få fram nya tjänster, baserade på de redan samlade informationsresurserna. När de nya tjänsterna sedan uppstår kommer de garanterat att bli tillgängliga via allsköns olika terminaler och kommunikationskanaler, anpassade till användarnas egna behov. Det kommer näringslivet att se till.

Vi måste ”starta-vidare” någonstans. Det offentliga har tidigare varit en pådrivande kraft för IT-utvecklingen i Sverige och kan i framtiden vara vår väg in i ett kommunikativt användarvänligt tjänstesamhälle. Men det räcker inte med att reformera förvaltningen. Vi inom det privata näringslivet har också mycket att bidra med. Med en kraftfull nationell satsning på forskning i allmänhet och inom IT, mobila tjänster och telekom i synnerhet har vi goda möjligheter att vara en nation med god tillväxt och internationella framgångar. Men för att säkerställa att vi ökar tillväxtkraften måste det också till nätverk och partnerskap, olika konstellationer och program där forskning och näringsliv möts för ömsesidigt utbyte.

Många goda idéer och satsningar lyckades inte att ta fart i dot.com-dödens kölvatten. En hel del av dessa satsningar skulle under mer gynnsamma förhållanden för entreprenörskap idag ha varit växande företag. Därför måste vi säkerhetsställa tillväxtkraft och innovation genom ett starkt och samordnat ledarskap av IT-politiken. Regeringens engagemang i IT-politiken har i dag kanske större betydelse än någonsin tidigare – det handlar om tydliga visioner och om samordnade insatser. Det krävs en IT-politik som driver, utformar och samordnar och på så sätt bidrar till utvecklingen. Och som, förutom att öka tillväxtkraften ger nytta till människor inom i samhällslivet, i vardagen och för näringslivet. Så att Sverige fortsätter att vara fantastiskt.

Att vilja IT-politik

Ove Ivarsen

Ove Ivarsen, IT-ombudsman på LO

är LOs IT-ombudsman med samordningsansvar för policyfrågor som rör IT i samhälle och arbetsliv. Några av hans arbetsuppgifter handlar om att skapa former för användarinflytande över IT-utvecklingen i arbetet samt utveckla nya metoder och tekniska tillämpningar som stödjer lärande och kunskapsspridning. Ove började som studieombudsman på Skogs- - Trä-industriarbetareförbundet och blev sedan studiematerialansvarig på LO. Därefter arbetade han med facklig organisations- och ledarutveckling för att 1995 övergå till att ansvara för LOs IT-frågor. För Ove är frågor om tillgång och lärande tillsammans med demokratiaspekten det centrala i dagens IT-utveckling. Sveriges unika ställning som världsledande IT-nation måste kunna tillvaratas av alla medborgare. Tillväxt och sysselsättning genom innovativ IT-utveckling och kompetensutveckling är delar av detta.

En ny värld?

IT skulle ge oss en ny värld, ett individualismens Schlaraffenland där vi kunde sätta oss ner framför skärmen och njuta alla livets frukter. Arbeta när och var vi ville, i stugan vid lövsprickningstid eller i Afrikas solnedgång, skickande med ett sista enter iväg jobbet till kontoret i New York, London eller Arvika. Världen såg inte längre likadan ut, arbete var inte längre samma sak, utbildning och sociala kontakter, alla möjligheter fanns i min hand om jag bejakade det nya och blev uppkopplad.

Traditionella arbeten i traditionella former var obsoleta, minnen som skulle blekna bort när den nya entreprenörsandans generation gjort entré, i ett livslångt projektbeteende som verkade bygga på ett totalt oberoende av tid och rum.

Hype, politik eller verklighet?

Under flera år var IT-hypen ett av våra största mediafenomen. Den kom passande i tiden, när Berlinmuren symboliskt fallit och öppnade för tankar om en ny värld där människor blev fria, inte bara i en trång politisk mening utan även i sina uttrycksmedel, i sina livsval. En informationsteknik som gjorde världen rundare, samhället åtkomligare, kanske till och med förändrade grunden för löneslaveriet? Journalisterna var en av de yrkesgrupper som tidigt fick in IT på

redaktionerna, bilder och texter skapades utifrån nya förutsättningar, en bra grund att börja spekulera över vår nya sköna värld i.

Politiskt var inte hypen mindre. Genom tillkomsten av IT blev det rimligt att försämra arbetsrätten eftersom den förhindrade en strukturomvandling i arbetslivet, så politiska företrädare med goda relationer till arbetsgivarna. IT var också en bra fråga att knyta an till om man ville framstå som politiskt progressiv och utvecklingsorienterad. Tillkomsten av IT-kommissionen år 1994 är väl en sådan symbolhandling? Hade man önskat att den skulle bidra med mera substantiella värden hade man kanske redan från start givit den större politisk tyngd och mer definierade uppgifter? Fast kanske jag är orättvis där? Den första tiden av IT-utvecklingen kännetecknades generellt av kravlöshet och utvecklingsoptimism och kanske även kommissionen ansågs skapa bättre värde om den, så att säga, fick hänga fritt utan tyngande snören och band ner till den gamla världen?

Ändå anser jag att IT-kommissionen varit viktig, tro inte att jag menar annat. Att ett land skaffar sig en IT-kommission pekar på självförtroende, det ger en bild av att man vill ta, i det här fallet IT-frågorna, på allvar. Men jag minns ändå Jan Nygrens suck när han i ett samtal antydde att han kände sig tämligen ensam i sitt IT-engagemang i regeringen. Och nog verkade Ines Uusmann sakna internt stöd som Jans efterträdare?

Inte bara vilja utan även göra

Ett samhälle reproducerar sina värderingar i sina handlingar och detta gäller även för en regering. Medias stora intresse för IT-proppen 1996 motsvarade inte dess innehåll kan man nog fastslå i backspeglarna. Mycket retorik men relativt lite handling. Kanske var det därför ändå bra med en IT-kommission som hade möjlighet att röra runt i grytan även om den inte verkade ha tydliga relationer till den beslutande makten?

Sammanfattningsvis; det är en stor skillnad mellan verkligheten och de bilder vi skapade oss av IT under de här åren. Den s.k. IT-bubblan var inte bara ekonomisk, nej den var även i stora stycken mental och rymmer inte bara medier och politiker utan även IT-ombudsmän och medborgare i övrigt.

IT i arbetslivet

Idag vet vi att arbetslivet fortfarande ser ut ungefär som det gjort under industrialismens epok. IT har inte bidragit med några större kvalitativa förändringar, utom för ganska marginella grupper. De flesta yrken ser ungefär likadana ut som de alltid gjort, klyftorna är stora, kvinnor är fortfarande eftersatta och skillnaderna mellan underordning och överordning påtaglig.

De flesta anställda arbetar fortfarande med tämligen okvalificerad IT som knappast förstärker deras intellektuella kapacitet och kreativitet särskilt mycket. I stora stycken reproducerar teknikutveckling den rådande människosynen vilket ju egentligen är ganska logiskt.

Det är ju först när vi vill förändra samhället och arbetslivet som vi skapar medlen för det. Vi får ju inte bättre arbeten genom IT om vi inte först bestämt oss för att jobben SKA bli bättre. Så är det naturligtvis med samhällsutvecklingen också. E-demokrati betyder knappast mycket om vi inte har en tydlig strävan att människor SKA bli mera delaktiga.

Trots allt händer det en hel del

Så – om IT-utvecklingen i Sverige så långt tydligt ansluter till de fördelningspolitiska klyftorna i samhället och arbetslivet, vad har då hänt som man kan känna sig glad och stolt över?

Ja, ändå en hel del, faktiskt. Jag trodde nästan inte det var sant när någon ringde från Finansdepartementet och ville höra vad jag tyckte om den idé som så småningom blev den s.k. personaldatorreformen. DET var klassisk reformpolitik, visserligen lite ovanlig, men likafullt. Det var inte förslagsställarnas intention att göra en variant på rikskupongerna, det blev så senare genom skattetolkningar, men likafullt var det en handling som spred förundran och respekt omkring sig både nationellt och internationellt. Det är svårt att värdera saker men kanske kommer personaldatorn i historiens ljus att rubriceras som en av de stora utbildningsreformerna i Sverige. Det var modigt, mera sådant!

Carl Thams envetna vilja att låsa upp de slutna forskningsstiftelserna var en annan betydelsefull faktor. T.ex. har KK-stiftelsen bidragit till att göra IT-genomslaget bredare och djupare i Sverige än vad som annars varit fallet. Om några år kommer vi att se vilken betydelse deras skolsatsning haft, inte så omedelbart i antal datorer per elever utan fastmer i form av kunskap om vilka förändringar skolan behöver för att kunna bli en bra pedagogisk miljö. För samma sak gäller här, skolan blir inte bra förrän vi bestämmer oss för att den ska bli det – och IT kan bidra till den utvecklingen.

Och jag vill peka på IT-kommissionens rent folkbildningsmässiga roll betydelse för att göra bredbandsfrågan intressant för allmänheten. Den påverkade både opinionen och den politiska beslutsprocessen.

Jag tror på ett stark politiskt engagemang i viktiga samhällsfrågor. IT som ett verktyg för samhällsutveckling och ökat individuellt inflytande är inte en fråga

som främst ska lösas av marknadskrafterna. Om investeringarna kräver snabb avkastning kommer de antingen inte att bli av eller så blir de prissatta utanför tillgången för stora grupper. Återigen samma benhårda logik, IT ger oss ingen ny ekonomi utan vi får den ekonomi som motsvarar våra intressen. Vill vi att alla ska ha tillgång till IT måste vi tillsammans skapa de medel som behövs för det. Arbetsfördelningen mellan folkstyret och marknadsmekanismen gör det meningslöst att lägga fördelningspolitiskt ansvar på den senare.

Framtiden kräver ledning

Och jag ser mycket starka skäl för samhället att ta rodret i fast hand. Det är min övertygelse att IT kan bidra till att göra den offentliga verksamheten effektivare och mera socialt anpassad. Arbetslivet kan bli mindre förslitande och istället mera frigörande, sjuktagen kan minska och därmed samhällets kostnader. Som EU-kommissionär tog Allan Larsson 1996 fram en grönbok där han beskrev att man i arbetslivet, för att få full utväxling på investeringarna, måste möta IT-introduktionen med nya organisationsformer och kompetensutveckling. Dessa sammanhang gäller givetvis inte bara i arbetslivet utan även för samhällsutvecklingen i stort.

Debatten om IT:s roll i samhället måste handla om vilket samhälle och vilket arbetsliv vi vill ha. IT:s utveckling går inte att frikoppla från den större övergripande frågan, om demokrati, inflytande och rättvisa. Det finns en risk annars att IT-frågorna blir en gisslan, något man bråkar om istället för att ta tag i vad det handlar om.

Antingen tror vi på att delaktighet och utjämning ger skalfördelar eller så tror vi inte det. Den IT-utveckling vi väljer kommer att återspegla våra val.

IT-kommissionens insatser behövdes när det politiska engagemanget för IT var lågt. Måtte det faktum att kommissionen nu försvinner utan en tydlig ersättare vara tecken på att detta engagemang ökat.

...och nu är det användaraspekterna som är viktiga. Birgitta Frejhagen

Birgitta Frejhagen, VD InfoKomp

är VD och grundare av InfoKomp, årets tillväxtföretag 1998. Hon har varit ledamot i IT-kommissionen sedan 1996. Birgitta Frejhagen startade sin karriär på IBM, har varit ordförande i LOs datautskott och vVD för Folksam. Hon är ordförande i NUTEKs forskningsprogram MTO (Människa - Teknik - Organisation). En av IT-kommissionens främsta uppgifter är frågan om kompetensutveckling och livslångt lärande, menar Birgitta Frejhagen.

1963

I New York, I Central Park, mötte jag en het och fuktig sommardag en lång, svart, vacker man. Han visade på en servett hur man programmerade en datamaskin. Både han och det han berättade fascinerade mig.

Jag sökte jobb och som dyslektiker fick ett tänkbart jobb inte innehålla för mycket pet med bokstäver. Det han beskrev var siffror och logik. Jag visste direkt att detta passade mig. Jag gick ner och anmälde mig i receptionen hos IBM på 5th Avenue. Kvinnan i receptionen gjorde processen kort. ”Har du akademisk utbildning? Har du erfarenhet? Inte – ja, då kan du tyvärr inte söka jobb här.”

Ett drygt år och många turer senare var jag anställd på IBMs labb i Sverige. Och jobbet var helt rätt. Att programmera kan vara som att i surfa i vågor. Det är vackert. Det är utmaningar. Det är ljus och mörker.

Men mycket hände de där åren. Jag blev helt upptagen av demokratifrågorna. JF Kennedy mördades. Martin Luther King mördades. De svarta i sydstaterna i Amerika fick reell rösträtt och rätt till närvaro i samhället. I Afrika firade stat efter stat sin befrielse. Efterhand började jag inse att datamaskinen, med sitt minne på 4 K eller 100 K, hade en enorm förmåga att hantera information. Datamaskinen var därför kanske inte bara en neutral apparat eftersom den kunde användas som verktyg för utövande av makt. Information är makt. Vem skulle skaffa sig makt genom att använda datamaskinerna för sina syften? Jag slutade på IBM:s labb och gav mig ut på en egen vendetta för att förstå hur datorn användes och hur dessa fantastiska maskiner skulle kunna stärka de demokratiska krafterna.

1973

Jag och fler övertygade Utbildningsradion om att göra en serie radio- och TV-program om den viktiga användningen av den maskin som nu hade bytt namn och kallades dator. Det var ett fantastiskt jobb som vi gjorde i programledningen. Det blev 10 radioprogram och 7 TV-sändningar och en bok under den samlande titeln: Datorer på våra villkor. Titeln kom vi på en vårkväll i en sommarstuga i Norrtäljetrakten. Vi gick i demonstrationståg runt matbordet och skanderade i ungdomlig yra över vår egen förträfflighet. Nu äntligen skulle de viktiga diskussionerna tas om storebrorsamhället. Det kontantlösa samhället. Det papperslösa kontoret.

De politiska samtalen rasade. Braverman var nödvändig på nattduksbordet. Folkpartisten Kerstin Arnér skrev motioner. Hannes och Inger Alfvén skrev under pseudonym ”Sagan om den stora datamaskinen”. 1973 antog Sverige som första land i världen en datalag. Den skulle garantera medborgarna integritet och värdighet i det nya samhälle som vi var på väg in i.

1983

Dataeffektutredningen var avklarad. Datadelegationen tillsatt. Nu skulle användarnas behov sättas i centrum. Ingvar Carlsson var framtidsminister och han lockades av de nya möjligheterna för vanligt folk. Nu skulle inte längre arbetare behöva stå längst ner i hierarkin och vänta på maktens budbärare i form av förmän och arbetsledare med informationsmonopol och tillgång till pärmar, hurtsar, skrivbord och portföljer. Allt för att hantera och förvara den åtråvärda informationen. Nu skulle alla kunna nå information både om vad som skulle utföras och själv kunna rapportera vad som var gjort och med vilken kvalitet. Nu skulle arbetaren kunna resa sin nacke och äga reellt tillträde till arbetsplatsens samtalsrum.

100 Mkr avsattes till bredddatautbildning. På arbetsplatserna skulle de kortutbildade få en hel månads betald utbildning. Användarna skulle få verktygen till de nya möjligheterna. Utbildningen skulle ge dem förutsättningarna att komma igång och själva ta vid för att forma morgondagens arbetsplats, där användarkraven sattes i högsätet. Utbildningen bestod till 50% av kunskaper i tekniken och till 50% i kunskaper som krävs för informationsarbete - exempelvis förmåga att plocka ut det väsentliga i en text, formulera sig skriftligt, förstå en tabell och räkna procent.

Utbildningen var en formidabel framgång. Studiecirkeln Datoranvändning gavs ut i Brevskolans största enskilda upplaga, men världen påverkades mycket lite. Fantasierna om den oerhörda potentialen var rätt, men datorerna stod fortfarande

fast på lerböjor i stora kylrum och spottade ut pyjamaslakan. PC och Internet fanns inte.

1993

Treårigt gymnasium infördes för alla, med motivet att alla behövde de teoretiska verktygen i det nya samhälle vi var på väg in i. Kunskapslyftet skulle ge alla möjligheter att komplettera sin utbildning till nivån i det treåriga gymnasiet. Svenska, engelska, och matte skulle ge kunskapsverktygen för att jobba med information. Detta skulle kombineras med omvärldskunskap i form av samhällskunskap och historia. Kunskapsverktygen och omvärldskunskapen skulle bli var mans tillgång och maktmedel i informationssamhället.

Jag startade ett företag som kom att heta Information och Kompetens. InfoKomp. I bruset av oändliga informationsfloder är det ändå människors kompetens som är viktigast. Det vi kunde erbjuda var utbildning som gav kunskap i ämnena svenska, engelska, matte, samhällskunskap och historia, men också i olika dataämnen och ”tillämpningsområden” som turism, ekonomi eller vård. Vi beslutade oss från början för att använda varje lektionstimme till att ge två saker utöver förutsättningar att inhämta ämnet på schemat. Det ena var träning i professionellt informationsarbete, d.v.s. att kritiskt kunna granska information, sammanställa information från olika källor, förmedla information till olika mottagare o.s.v. Det andra var träning i social kompetens, d.v.s. förmåga att arbeta självständigt i gruppen och genom att samarbeta, professionellt utnyttja både egen och inhämtad information, prioritera och ta beslut.

2003

Nittiotalet med bred spridning av persondatorer, Internet och breda utbildnings-satsningar la kanske grunden för att användarna och användandet nu ska kunna sättas i centrum. IT-kommissionen har i skriften Breddtjänster – ett nytt skede i IT-politiken, SOU 2002:51, om breddinformation lämnat över Staffettpippen.

Vi har i Sverige ett antal förutsättningar som ger oss unika möjligheter att ta en världsledande position vad gäller konkurrenskraft och livskvalitet. Offentlighetsprincipen och datalagen har medfört att vi har unikt mycket välstrukturerad lagrad information hos myndigheter och företag. De har också gett mod och vilja i befolkningen att lämna sitt personnummer och sina uppgifter för lagring i centrala register. Gedigen skola och folkbildning under hela 1900-talet toppat med Kunskapslyftet ger förutsättningar för en mycket bred majoritet av befolkningen att i sitt arbete hämta förutsättningar för sitt arbete via informationskällor snarare än verbal ordgivning.

Diskussionen i näringslivet styrelserum och vid politikernas bord handlar ofta om hur vi ska kunna stimulera de nya mobila tjänsterna. Vi har verktygen och råvarorna i våra stora register. Mobila tjänster är inget annat än paketerad information. Det ska vara nyttig eller rolig information. Rolig kan vi lämna därhän i just detta sammanhang.

Nyttig information är just precis det som finns lagrat i alla våra dataregister. Det är information om hus, vägar, avlopp, elledningar, bilar, sjukdomar, skolor, utbildningar, lagar, domar, avstånd mm. Råvarukällorna är oändliga. Men regering och riksdag måste släppa anden fri från flaskan. Myndigheterna får idag bara använda uppgifterna för sin myndighetsutövning. De måste av regering, riksdag och verk få nya uppdrag (och resurser för att förverkliga dem.). Myndigheterna måste få i uppdrag att förvalta och förädla vårt gemensamma informationskapital. De måste få i uppdrag att standardisera, paketera uppgifterna som de samlat in om svenska medborgares hus, hem, bilar, liv och levne och sälja på marknaden till företag som kan förädla informationsråvaran till en oändlig mängd mobila tjänster.

Förutom regleringsbrev som släpper lös informationsanden ur myndigheternas flaskor behövs också medborgarnas fortsatta förtroende och lust att medverka i detta. Vi behöver en riktigt ilsken och upphetsad integritetsdebatt, som kan leda fram till rätt avgränsningar och ev. nya skyddsmekanismer.

Om informationsanden också släpps lös på arbetsplatserna finns det idag användare som är tillräckligt välutbildade och självständiga för att kunna utnyttja den nya potentialen. De kommer kanske utan pardon ersätta mellanleden i hierarkin och skaffa sig egen tillgång till information. De kommer antagligen inte vilja bli styrda och övervakade och talade om. De kommer antagligen att själva vilja ta ansvar för att göra ett bra arbete. Då måste de också hämta ner den information som de behöver för att ta rätt beslut, och avrapportera vad de gör till den omvärld, som är beroende av uppgifter från dem för att göra sitt jobb.

Det är lätt att fantisera om potentialen. Sedan 40 år har vi både diskuterat om hoten och om möjligheterna. Idag är vi i Sverige i ett läge där vi kanske har förutsättningar att skaffa oss ett avgörande försteg in i ett informationsamhälle som utmärks av mobila tjänster, kompetenta och självständiga människor med hög livskvalitet.

Mitt intresse för den långe svarte mannen falnade, men inte fascinationen för det han berättade om.

IT-kommissionens skrift om bredtjänster och breddinformation är en stafett-pinne till en framtida datapolitisk proposition, som släpper informationsanden fri och sätter användandet och användaren i centrum.

Jag vill gärna fortsätta att vara med i debatten om detta, eftersom jag bedömer att den inte har mer än börjat.

Vi behöver nya vingar!

Lars Ilshammar

Lars Ilshammar, doktor och författare

är historiker, frilansjournalist och IT-debattör. Han är verksam vid Högskolan i Örebro där han arbetar med en avhandling om den svenska IT-politikens framväxt. Hans intresse för IT berör främst frågor om demokrati, tillgänglighet och offentlighet och han har publicerat ett flertal böcker och artiklar inom området.

Då var det 1994

Vi hade en gång en dröm.

Den handlade om vingar åt människans förmåga och föddes på våren 1994.

”Vingar åt människans förmåga” var den poetiska titeln på den första IT-kommissionens allra första rapport.

Idag, nio år senare, har både rapporten och tidsandan som den representerade, hunnit bli historiska.

Då stod bokstavskombinationen IT för gränslösa löften om en ny rosenkimrande framtid.

IT blev ett nytt politikområde och tycktes ett tag helt avgörande för nationens överlevnad.

2003 har den digitala revolutionen blivit vardag och smält ihop med det dagliga livets rutiner på ett nästan omärkligt sätt.

Efter en tid som präglats av luftiga flygturer i den högre atmosfären håller informationstekniken på att landa i verkligheten.

Symboliskt nog avvecklas IT-kommissionen, nu i sin fjärde version, och vingarna tycks ha förlorat mycket av sin visionära lyftkraft, just när IT-utvecklingen går från teknikberusning till användning och nytta.

Vi upplever alltså ett epokskifte.

Är därmed allting bra i den bästa av världar?

Långtifrån.

IT, i meningen ett stort tekniskt system för kommunikation och information i digitala former, har mycket gemensamt med järnvägen vid 1800-talets mitt, elektrifieringen kring sekelskiftet samt bilism och flyg under 1900-talets första halva. De har alla stått i centrum för en kraftfull samhällsomvandling.

Men, till skillnad från innovationer som mikroprocessorn och persondatorn, tar det tid att utveckla stora tekniska system.

Den tekniska infrastrukturens utbyggnad handlar om att sprida möjligheter, göra fler människor delaktiga och vidga användningen.

Därmed flyttas omvandlingens fokus från teknik till samhälle.

Enligt ekonomhistorikern Lennart Schön borde uppgiften att bygga en teknisk infrastruktur för alla stå i centrum mellan de industriella revolutionerna.

Det gör IT-politiken mer, inte mindre, viktig 2003 jämfört med 1994.

Omställningen från uppfinningar till användning och spridning har dock skett parallellt med att entusiasmen för den digitala revolutionen svalnat av, minst sagt.

Efter IT-bubblans kollaps och telekomkrisen har synen på IT förskjutits till klar-synt realism, och ibland till ren pessimism.

I samma mån tycks det politiska intresset för att organisera utbyggnaden av en ny digital infrastruktur ha dunstat bort.

När den skulle behövas som bäst är politiken spårlöst försvunnen från framtids-arenan.

Får vi därför be om en uppsättning nya vingar åt människans förmåga.

En räddningsplan för det digitala samhället

Under några år i slutet av 1900-talet och början av 2000-talet var Sverige engagerat i ett storslaget projekt som handlade om att bygga det digitala samhället. Det innehöll nog en del överspända visioner och naiva föreställningar, men framför allt stod projektet för en ärlig vilja att skapa ett annat, bättre sätt att leva och arbeta.

Ett kort svindlande ögonblick såg det ut som om det skulle kunna lyckas.

Sverige kunde skryta med titlar som världens bästa IT-land.

Vi hade flest PC, flest Internet-uppkopplingar per invånare och tycktes leda utvecklingen både av nya företag i den kokheta Internetbranschen och av nya former för service till medborgarna.

Framåtskridandet tycktes nästan gå av sig självt.

Kulmen på det stora projektet skulle bli den nya digitala infrastrukturen, bredbanden, som representerade en central utvecklingsfaktor för tillväxt, demokrati och regional utjämning.

Det gick lätt då för våra vanligaste politiker att lova bredband åt alla.

Utbyggnaden skulle ta ett par år högst, trodde näringsminister Björn Rosengren i sin IT-proposition med titeln "Ett informationssamhälle för alla" - oklart hur.

Men, medan många beslutsfattare fortfarande tycks leva kvar i tron att Sverige för evigt, och utan större ansträngning, har etablerat sig som det bästa IT-landet, står det alltmera klart att projektet Det digitala samhället är på väg att kapsejsa. Insikten tar sig olika uttryck.

Den nyanslösa mediebilderna av en ohjälpligt punkterad IT-bubbla är ett, riskkapital på vild flykt från allt som stavas informationsteknik ett annat, det obefint-

liga politiska intresset för ett projekt som nyss symboliserade framtiden ett tredje.

Lägg till detta mer handfasta belägg som att bredbandsutbyggnaden har tappat tempo, att 3G-näten rullas ut med snigelfart, att Ericssons kris verkar fördjupas för varje kvartalsrapport och varje varsel.

Den nye näringsministern har alltså fått ett projekt i kris som arv från sin företrädare.

Som en av sina allra sista åtgärder gav denne ett uppdrag till Vinnova att omedelbart ta fram ett utvecklingsprogram för IT/telekomsektorn.

Programmet skulle bl.a. ”stimulera användardriven utveckling av nya applikationer och tjänster”.

Här uppenbaras något av krisens omfattning.

De politiskt ansvariga har, lite drastiskt, glömt hur man bygger landet.

Först satte de en enorm tilltro till marknadskrafternas förmåga att i stort sett helt på egen hand lägga grunden till det digitala samhället, och när det visade sig vara ett villospår, till vanliga användares efterfrågan på diverse elektroniska tjänster som ännu inte finns.

Man kan fundera: hade vi fått några järnvägar om riksdagspolitikerna på 1850-talet bestämt att stambaneutbyggnaden skulle styras av användarnas efterfrågan på nya tjänster som tågresor och godstransporter?

Troligen inte.

Det är svårt att efterfråga något som man förmodligen inte ens kan föreställa sig. Lyckligtvis var den tidens beslutsfattare både kloka och pragmatiska; man insåg att staten måste ta på sig en aktivare roll om det skulle bli några järnvägar byggda.

Först när rälsen fanns på plats och tågen började rulla blev järnvägens idé konkret, efterfrågan på tågtransporter föddes och industrialismen kunde bokstavligen ånga på.

I ett historiskt perspektiv har de stora tekniska systemen i Sverige gynnat både ekonomisk utveckling och demokratiska värden som medborgerligt deltagande. Genom en landsomfattande teknisk infrastruktur fick medborgarna tillträde till det framväxande offentliga rummet, samtidigt som näringslivets intresse av effektiva kommunikationsmedel uppfylldes och nya marknader öppnades. De senaste 150 årens stora infrastruktursatsningar liknar därför en landhöjning som har omskapat Sverige enligt principen om kommunikationer ”i allmänhetens tjänst”.

Denna industriella landhöjning frigjorde utvecklingskraft och gjorde människor rustade att sätta sig över naturens begränsningar för att nästan bokstavligen ”bygga landet”.

Idag står vi inför en ny digital landhöjning.

Men, i skiftet till ett nytt samhälle och en ny sorts infrastruktur, verkar det som om de goda erfarenheterna hade slarvats bort, eller kanske drabbats av ideologiska utrensningar.

Under de senaste 10 åren har hetsjakten på politiska idéer som, ofta fullkomligt felaktigt, förknippas med kommunism och planhushållning av öststatstyp lett till att den gamla svenska blandekonomiska modellen kastats på historiens sophög.

Vad vi fick istället: en fundamentalistisk, nästan religiös tro på att konkurrens och avreglering skulle leda vägen in i det digitala samhället.

Nu växer insikten om att konkurrens till varje pris kanske ändå inte är det bästa medlet om man vill lägga grunden till en ny hållbar samhällsstruktur.

Sverige skulle alltså behöva någonting mycket vidlyftigare än utvecklingsprogram för att stimulera användardriven utveckling av nya tjänster om det digitala samhället ska kunna förverkligas.

Vi behöver en räddningsplan som kan återuppväcka den idé om samhällsbyggande grundat på ett aktivt samarbete mellan staten, kommuner och privata företag.

Behovet av en ny berättelse

Man saknar inte kon förrän båset är tomt.

Talesättet verkar sällsamt aktuellt just nu, i maj 2003.

Framtiden, som nyss kändes så tröttsamt närvarande, är alldeles försvunnen från politikens agenda.

Och plötsligt är vi många som upptäcker att vi faktiskt saknar den.

Ingen politiker talar längre löftesrika ord om Den nya ekonomin, Den digitala revolutionen, eller ens om så jordnära ting som Bredband åt alla.

Alla projekt som börjar med bokstavskombinationer som IT-, e-, eller cyber- tycks stendöda.

Istället för drömmar om framtiden, ibland med obegripliga tekniska förkortningar, har vi fått ett obegripligt, småsurt trätande om procentsatser hit och ersättningsnivåer dit.

Inte bara de ibland lite larviga och uppskruvade framtidsfrågorna, utan framtiden själv tycks ha förtidspensionerats eller permitterats på obestämd tid.

Den era när det var politiskt korrekt att tala andaktsfullt om Sverige som kunskapssamhälle och vårda sig om positionen som världens ledande IT-nation framstår nu som en kort historisk parentes.

Inte ens moderaterna har lyckats upprätthålla bilden av ett parti med framtiden i fokus efter Carl Bildts sorti.

I takt med att luften pyst ur IT-bubblan och bredbandsutbyggnaden stannat av återgår politiken istället till ett tillstånd av förvaltande där budskapet som erbjuds medborgarna är vård/skola/omsorg förpackat i lite olika smaker och blandningar.

Det är en något energifattig diet för ett folk svältfött på lödiga framtidsvisioner som bara längtar efter att få veta hur landskapet kan tänkas se ut bortanför horisonten.

I mörkret blir alla katter grå, lyder ett annat talesätt.

Översatt till politikens värld betyder det att partierna framstår som utbytbara, medborgarna blir förvirrade eller trötta och demokratin riskerar att tappa legitimitet om politik bara handlar om att räkna och fördela.

Varför bry sig om alla partier ändå vill ungefär samma sak?

Inte bara det.

I brist på intresse för framtiden håller Sverige snabbt på att förlora det försprång på IT-området som vi ryckte åt oss under slutet av 90-talet.

Medan politikerna återigen verkar fullt upptagna av att putsa på det gamla industrisamhällets monument tycks utbyggnaden av det digitala samhället ha gått i stå.

Orsaken är förstås att alla väntar på alla: operatörerna på tillverkarna på tjänsteverantörerna på nätoperatörerna o.s.v.

Logiken är lika enkel som förödande: Utan nät inga fantastiska nya tjänster och utan tjänster inga nät.

Åtminstone inte så länge utbyggnaden ska skötas av marknadens osynliga hand. I nuläget är alla förlorare; företagen, medborgarna, stat och samhälle.

Vi får en lose-lose situation.

Under tiden drar mera framtidsintresserade nationer ifrån.

I Japan har 3G varit en realitet i drygt ett år, Söul i Sydkorea räknas redan som världens bredbandsmetropol och Singapore ligger inte långt efter.

För att bryta den onda cirkeln av ömsesidig osäkerhet som paralyserar Sverige skulle en handlingskraftig någon behöva stiga fram och peka med hela handen, säga: ditåt ska vi, däråt går färden – nu börjar vi med att bygga ut den tekniska infrastrukturen så kommer nog tjänsterna också.

På det sättet har det, nästan exakt, gått till i tidigare skeden när järnvägen och telefonen bröt ny mark för Sveriges industrialisering och demokratisering.

Så kära politiker (oavsett färg) ge oss gärna vårdgarantier och fler lärare i skolan, men ge oss framför allt utopier, drömmar, berättelser och visioner om framtiden.

Att bygga nätverk för nätverk

På järnvägar och motorvägar satsar Sverige 364 miljarder kronor under de närmaste åren.

På bredbandsutbyggnad ungefär sju (7) miljarder.

Regerings infrastrukturproposition, ”den största samlade satsningen på svensk infrastruktur i modern tid”, härom året handlar uteslutande om räls och asfalt.

För den ena sortens infrastruktur visar man en spendersamhet utan gränser.

Till den andra sorten finns tyvärr inga pengar, förutom den lilla pott som har satts av till ett rudimentärt stamnät.

Således: bredbanden, som skulle minska resor och transporter, göra det möjligt att arbeta och studera på distans och därmed skapa ny kunskap på nya platser, får klara sig med smulorna från den rikets bord.

Trots att bredbandsutbyggnaden på många håll gått i stå av brist på pengar är inga nya resurser att hoppas på.

Kommuner och andra lokala aktörer måste rikta in sig på att klara ledningsdragningen själva.

Inte heller den vägen har dock visionen om bredband åt alla kunnat realiseras. I en situation när varken stat, marknad eller kommunala aktörer kan erbjuda tillgänglighet till den nya digitala infrastrukturen ställs människor inför ett grymt dilemma.

Utan bredband riskerar man att stängas ute från informationssamhällets tjänster. Problemet har blivit särskilt akut i glesare områden utanför de tätbebyggda storstadsregionerna.

Att gammal infrastruktur prioriteras framför ny, samtidigt som det nya presenteras

som ett villkor för nationens framtid i kunskapssamhälle, är mer än en smula paradoxalt.

Hur kan angelägna samhällsinvesteringar bedömas så olika?

En enkel förklaring skulle kunna vara att dagens maktägande generation i svenskt samhällsliv, med sina rötter i 60-talets industrilandskap, aldrig har tagit pratet om IT och bredband fullt på allvar.

Det handlar ju om datorer och annat konstigt - alltså är det inte ”på riktigt” (mer än i högtidstalen förstås).

Vägar och järnvägar, däremot, är i högsta grad på riktigt.

Medan bredbanden grävs ner osynligt i marken kan ingen undgå att landskapet har förändrats dramatiskt när en ny väg eller järnväg dras fram.

Med ett vetenskapligt uttryck är asfalt och räls mera ”sinnliga” än optofiber.

Utmaningen skulle här kunna handla om att göra det osynliga politiskt synligt och sinnligt.

Den originelle franske sociologen och teknikfilosofen Bruno Latour erbjuder dock en alternativ, och mycket intressant, förklaring till att bredbandsutbyggnaden tycks ha blivit revolutionen som kom av sig.

I Latours värld blir teknik och tekniska system verkliga bara genom nätverk.

För den som vill utveckla en ny teknik gäller det att först mobilisera andra aktörer och länka ihop dem i stora sammanhängande kedjor, s.k. aktörsnätverk.

Om olika viljor lyckas enas om en viss teknik har den nått maximal verklighet och får därigenom sin existens.

Då blir den också något vi tar för givet.

Men teknikens existens är bara preliminär, och beror på dess plats i nätverket.

Som Latour skriver: ”Ingenting blir så verkligt att det inte behöver ett nätverk för att hålla igång sin existens”.

Därför måste aktörerna i nätverket hela tiden jobba hårt för att hålla intresset hos andra aktörer uppe och knyta fler allierade till sig. Tekniska innovationer är

alltså helt beroende av intresserade aktörer som samarbetar i nätverk för att överleva och ”bli till”.

Så vad fattas då de nya digitala kommunikationsnäten?

Jo, enligt Latours sätt att se problemet saknar näten fortfarande tillräckligt starka nätverk av aktörer som för att bli riktigt verkliga.

Eller annorlunda uttryckt: den som vill bygga ett nät måste först bygga ett nät.

Tekniken är samhället som har gjorts hållbart

Latour har formulerat en annan tänkvärd sats: tekniken är samhället som har gjorts hållbart.

Vad menar han med det?

Tesen är egentligen ganska enkel - det är tekniken och de stora tekniska systemen som håller ihop samhället, som gör det segt och motståndskraftigt, som binder samman enskilda människor och deras isolerade bosättningar över tid och rum.

Teknik och samhälle är därför inte några motsatser till varandra, utan två sidor av samma mynt.

Försök gärna tänka ett samhälle utan vägar och järnvägar, el- och telefonnät, radio och TV, Internet.

Det går inte.

Bilden vägrar att låta sig framkallas.

Att bygga ett gott, fungerande samhälle är i hög grad detsamma som att bygga goda, fungerande tekniska system – något som ingen enskild människa eller företag klarar av eller ens kan föreställa sig.

Historiskt har det varit en given uppgift för alla oss medborgare tillsammans genom den något abstrakta gemenskapen ”staten”.

Men under de senaste årens ideologiska dekonstruktion av stat och samhäll har också den tysta överenskommelse som funnits i flera hundra år om statens ansvar för de stora tekniska systemen monterats ner, såsom icke längre politiskt korrekt.

Istället har vi fått den fixa idén om konkurrens överallt och till varje pris.

Konkurrens är säkert bra för konsumenter och s.k. vanligt folk – så länge den handlar om varor och tjänster.

Men när en praktisk erfarenhet upphöjs till religion som ska utövas med tvång i varje vrå av samhället har vi anledning att vara oroliga.

Resultaten blir obehagligt ofta förödande.

Mycket talar t.ex. för att dagens akuta telekomkris är priset för en fundamentalistisk konkurrens- och avregleringspolitik som har upphöjt den befängda tankegången att privata företag ska bygga ut den gemensamma infrastrukturen i full konkurrens med varandra (och för säkerhets skull gärna med flera parallella nät) till det högsta goda.

I Latours mening har samhället medvetet gjorts mindre hållbart.

Lär vi oss något av detta?

Synbarligen inte.

Från de europeiska telekomministrarna meddelades nyligen att lagt kort ligger. I ett pressmeddelande understryker man att ambitionerna för utbyggnaden av 3G-näten kvarstår och att det nya regelverket för telesektorn ska genomföras enligt tidtabell – allt i syftet att etablera en stabil och konkurrenskraftig ”marknad”.

Den påbörjade politiken ska sålunda fullföljas till varje pris.

Vår egen minister säger sig vara särskilt glad över att den svenska linjen – att telekombranschens problem inte långsiktigt kan lösas över skattsedeln - fick starkt stöd på mötet.

Istället sätts hoppet bl.a. till ännu en politisk ”handlingsplan” - eEurope 2005.

80-talets misslyckade experiment med privatisering, konkurrens och marknadsutsättning i de sociala systemen, som på 90-talet drabbade energi- och tele-systemen, har därmed fått fortsatt grönt ljus att erodera samhället.

Mera bensin på elden alltså, i fantasifull tro att den brandfarliga vätskan plötsligt och på något magiskt sätt skulle ha förvandlats till renaste vatten.

Konkurrensutsättning och privatisering av infrastrukturen var fel väg, det inser idag allt fler, även inom näringslivet.

Men tydligen finns så mycket ekonomisk och politisk prestige investerad i chockterapi att det måste gå riktigt åt skogen först, innan någon ansvarig vågar säga det som borde vara självklart: låt oss samarbeta om att bygga själva näten – så kan vi satsa på konkurrens om innehållet istället.

Här påminns vi på ett obehagligt sätt om Europas kluvna erfarenhet: världsdelen som kan producera briljanta tänkare som Latour har också gång på gång demonstrerat en olycklig förmåga att stelna i destruktiv fundamentalism.

Dock, i vår har regeringen lagt fram en ny lag om elektronisk kommunikation.

I förslaget talas det hoppfullt om ”funktionell tillgång till Internet” och om ”stärkt konsumentperspektiv” genom garantier om ett visst grundutbud av tjänster till överkomliga priser och på lika villkor i hela landet.

Det digitala samhällets kris ger nu regeringen det perfekta tillfället att visa om man menar allvar.